

Vad kan en ryttare veta?

PETRA ANDERSSON

UTGÅNGSPUNKTER

Jag tror att jag började fundera på all den kunskap som är nödvändig för hästhållningen och ridsporten i samband med att jag läste en intervju med någon av de svenska elitryttarna, som sa att ridsport är en extrem kunskapssport. Det stämmer nog ganska bra. Inte bara måste ryttaren kunna skapa en förtroendefull relation till hästen och vara en god ryttare, ryttaren behöver också vara duktig på sårvård, kunna avgöra när det är dags att vända sig till veterinären, beräkna foderstat, veta vad som är ett bra underlag, kunna sköta om betesmarker, parasitbekämpning, vara duktig på att backa med släp, kunna välja rätt sadel till hästen och så vidare i en nästan oändligt lång lista.

Mycket av den kunskap som krävs för att ryttaren ska klara allt detta och en del därutöver skiljer sig inte på något särskilt sätt från annan kunskap. Sårvård och skötsel av betesmarker är inte kunskapsområden som är unika för hästvärlden. Delar av de kunskaperna kan man läsa sig till medan annat kräver viss praktisk övning. Men det finns

ingenting där som jag i det här sammanhanget ser något skäl att fördjupa mig i, det är inte där jag har mina funderingar om hästmänniskans kunskaper. De här kunskaperna låter sig också i de allra flesta fall kontrolleras. Om vi lyckas backa in våra hästsläp på den anvisade platsen, så kan vi backa med släp, om höet kommer in och är av god kvalitet så kan vi odla och skörda hö. De veterinära kunskaperna utvecklas och kontrolleras i princip på samma sätt som de humanmedicinska. Naturligtvis kan den kritiska diskussionen kring detta kompliceras och fördjupas avsevärt, men jag tror ändå att det framgår vad jag menar och att det framstår som någorlunda rimligt.

De kunskapsområden som intresserar mig och som framstår som mer specifika för just ridsporten är istället den kunskap som gör att man lyckas skapa en förtroendefull relation mellan människa och häst samt den kunskap som gör att man är en god ryttare.

I de sammanhangen står det betydligt mindre klart för mig hur kunskaperna skulle kunna kontrolleras och värderas. Man kan naturligtvis, i analogi med resonemangen ovan, säga att om hästen lyder sin skötare eller ryttare och fungerar, så är kontakten god. Och att ett sätt att mäta ryttares skicklighet är genom tävlingsprestationer eller prestationer som liknar dessa, även om de inte sker i tävlingsform.

Mina funderingar om hur vi ska förstå den kunskap vi nog ofta tycker oss ha, är alla knutna till olika idéer om hur både dagens och framtidens ryttare skulle kunna utveckla mer ödmjukhet och respekt för hästarna.

TVÄRSÄKERHET OCH RIDSPORTENS SPRÅK

Jag möter mycket sällan i de miljöer där jag vistas så mycket tvärsäkerhet som i stallet, och ingenstans möter jag så mycket tvärsäkerhet ifråga om saker där grunden för tvärsäkerhet, grunden för kunskap, förefaller mig vara så osäker som just i samband med ridningen och kontakten med hästen.

När det gäller ridkunskaperna och den tvärsäkerhet som tycks omgärda dem, undrar jag om inte en del av svaren på mina funderingar står att finna i språket. Jag tror att det språk vi använder för att tala om ridningen, ridningens terminologi, har en inbyggd ton av tvärsäkerhet som ligger i själva uttryckssätten, en tvärsäkerhet som kanske inte motsvarar den säkerhet som egentligen föreligger eller vore motiverad? Ryttarspråket – stora delar av det – innehåller uttryck vars grund och betydelse blir mer oklar för mig ju mer jag funderar på det.

Vi säger om hästen att den »går ärligt till ytterhand», »står emot», »lägger över vikten på bakdelen», »bjuder framåt», »springer från uppgiften», »hästen är mellan hjälperna» och en massa annat i samma stil. För mig framstår många av de här uttrycken som att de närmast syftar till att hindra mig att lära mig vad som egentligen händer med hästen, och vad som händer mellan häst och ryttare.

Naturligtvis vet jag i ett avseende vad de här uttrycken betyder. Uttrycken fungerar så som terminologier brukar fungera; personer med vana vid hästar och kännedom om till exempel dressyridning, skulle oftast använda ungefär samma uttryck för att beskriva samma sak vid samma tillfälle, eller i vart fall förstå vad som avsågs med uttrycken.

Uttrycken verkar alltså fungera tillfredsställande väl för kommunikation ryttare emellan, eller ryttare och tränare emellan. Och det räcker väl, det är ju vad terminologin är till för.

Men mina funderingar tar inte slut med det.

Jag funderar istället över i vilken mån de där uttrycken motsvarar det som faktiskt händer. Vad menas med att »gå *ärligt* till ytterhand», till exempel? Vadå ärligt? Vad gör hästen, vad händer med hästen, vad är det som sker i hästens kropp och huvud? Hur skulle det bäst beskrivas, om vi kunde ta del av det? Är det till exempel ens säkert att hästen vid samling flyttar över vikt till bakdelen, även om det ser ut som om det är vad som händer? Jag vill minnas att någon studie häromåret visade att detta inte alls är vad som sker, men jag har bara vagt hört talas om det och inte alls satt mig in i det. De som pratade om det sågade i alla fall den studien jämnas med fotknölarna, det var bland det dummaste de hade hört talas om. Och jag undrade hur de kunde vara så säkra. Själv vet jag inte alls, jag vet bara hur man använder språket när det gäller den här sortens ridteori. Jag vet när det anses rätt att använda de olika uttrycken, men inte mer än så. Jag vet inte vad uttrycken egentligen, mer exakt, representerar.

Mina funderingar rör framförallt den undergivenhet, det förtroende och den sårbarhet som hästen sägs visa sin ryttare då den går i eftergift och i form.

Jag vill för säkerhets skull betona att jag här inte tänker på omdebatterade träningsformer som rollkur/hyper flexion, som många ser som ett tvång till eftergift, undergivenhet och underkastelse, och det finns också kritiker som hävdar att hästen tar fysisk skada av sådan träning. Jag vet inte om

de har rätt eller fel, men dessa metoder är alltså inte ämnet för mina funderingar, ämnet för mina funderingar är språket om ridning.

Snarare tänker jag på det som Kyra Kyrklund beskriver som »en *totalt* eftergiven häst och inte bara en häst som går i den föreskrivna formen. Den ska slappna av och ge efter i rygg, hals och nacke. Först när detta sker kan den gå korrekt på tygeln, så som jag definierar detta begrepp, och först då kan den uppfatta mina impulser korrekt.» Kyrklund säger också att det viktigaste i detta sammanhang är att »hästen *väntar på mig*». Med väntan avses att hästen inväntar ryttarens hjälper utan att vare sig öka eller minska tempot och att hästen fortsätter att följa hjälpen, även om den inte upprepas eller aktiveras hela tiden, tills ryttaren ger någon annan hjälp och därvid ber hästen göra något annat.¹

Vad jag undrar är vad som sker i hästen, i dess medvetande, i dess känslor och tankar när det som Kyrklund beskriver inträffar, i relation till hur Kyrklund beskriver det. Jag vet vad Kyrklund menar, jag vet hur det ser ut och hur det känns. Men jag vet inte hur det upplevs från hästens sida, och jag vet alltså inte heller vad jag ska tro om beskrivningen av det som sker. Hur väl träffar beskrivningen av hästens avspänning och eftergivenhet vad som faktiskt sker med hästen?

Jag undrar ofta vad som händer i hästens huvud, i dess föreställningsvärld, när den – till synes – lämnar över till människan att ta befälet. Detta är särskilt tydligt vid ridningen. Hur hästen när den ger oss eftergift, också alltmer lämnar över sig så mycket till oss, samtidigt som den inte förlorar sitt eget initiativ. Den fortsätter ju att bjuda framåt, att vilja framåt. Och om det blir tillräckligt mycket miljö-

störningar så kommer den att reagera på dem. Men ändå. Vad är det som händer i huvudet på hästen när den – som sker nästan varje ridpass av någon kvalitet – går från att vara hästen som ryttaren sitter på och för all del styr runt med ganska kontrollerat – till att ge det där engagemanget och lyhördheten för ryttarens önskemål som varje någorlunda ridbar häst ger?

Ingen kommer troligen att kunna svara mig på det, och jag undrar nästan varje dag. Jag undrar alltså både hur väl terminologin beskriver det som sker, och vad det faktiskt är som sker.

Jag vet inte hur man skulle utforma den forskning som möjligen skulle kunna föra oss närmare ett svar på frågan. Det jag tror mest på är nog fortsatta samtal, simpelt nog. Att vi, mycket mer och mycket mer systematiskt än hittills, och med kompetenser från så många som möjligt av hästvärldens olika områden och dessutom med så många olika akademiska kompetenser som möjligt, pratar och skriver om det här. Därför att det är intressant att utröna vad det är vi kan få av våra hästar när vi rider dem väl, och om det vi får är det vi vill ha. Om det hela är det bästa för häst och ryttare, eller om vi bör tänka och prata annorlunda än vi gör.

Vad gäller själva språket tror jag att vi får fortsätta att leva med att många av ridsportens termer kanske snarare är ett slags bilder för vad som sker, än de faktiskt beskriver det som sker. Men jag tror att det är viktigt för oss att arbeta med vår begreppsapparat, bland annat därför att språket om hästarna och ridningen formar oss och formar de nya, unga ryttare som börjar rida. Genom att fundera medvetet över vårt språkbruk, tror jag att vi i alla fall i viss mån kan

påverka vilken attityd de nya ryttarna kommer att ha till hästarna i framtiden.

HÄSTEN VET VAD RYTTAREN VILL?

En av de saker jag som ryttare återkommande fascineras av är att hästens kunskap om sin ryttare så ofta verkar överträffa ryttarens kunskap om hästen. Ett exempel på vad jag menar är den unghäst jag just nu grundutbildar. Ingen annan än jag har ridit hästen, så jag vet alltså exakt vad vi har gjort tillsammans och vad den rimligtvis har hunnit lära sig.

Jag är ingen särskilt skicklig ryttare så det händer ganska ofta att min hjälpgivning är inexakt eller på annat sätt otydlig. Naturligtvis händer det att jag sitter i sadeln och försöker visa hästen vad jag vill att den gör, utan att vi riktigt får till det. Hästen förstår inte vad jag menar, jag misslyckas med att göra mig tydlig för den. Ändå gör hästen plötsligt rätt, förstår plötsligt vad jag menar och utför då ofta sin uppgift på ett bättre sätt än jag förväntar mig eller ber om. Hur kan hästen veta? Hur kan kanske fem eller tio misslyckanden på rad från min sida resultera i att hästen ändå lyckas?

Jag tror att en del av det har sin förklaring i det system av hjälper och belöningar som ryttare använder i någon form. Vanligtvis handlar det om en kombination mellan negativ och positiv förstärkning. Det vill säga, negativ förstärkning som innebär att ryttaren ger hästen en viss hjälp, vilket är att betrakta som ett (vanligen lindrigt) obehag för hästen och när hästen lyder hjälpen upphör ryttaren att ge den. På så vis antas hästen lära sig att den gjorde rätt, då den ju belönas med att slippa det obehag som hjälpen innebar. Positiv

förstärkning innebär att då hästen gör det man önskar att den gör och alltså lyder hjälpen, så upphör hjälpen precis som vid negativ förstärkning, men ryttaren lägger också till en belöning, en behaglig upplevelse utöver att obehaget av hjälpen upphör. Vid ridning består belöningen ofta av berömmande ord, klapp på hästens hals eller eftergift på tygeln.

Här finns naturligtvis en del av svaret på varför hästen i mitt exempel ovan verkar veta vad ryttaren vill att den ska göra trots att den ännu inte har lärt sig den aktuella hjälpen. Ryttaren ger en hjälp, och när hästen svarar felaktigt på hjälpen, hejdas den. Att en begåvad och kreativ häst då efter att antal misslyckade försök provar att svara på hjälpen på ett annat sätt är kanske inte att förvånas över? När detta sker, upplever ryttaren att hästen kan något som ryttaren inte lärt den, men tvärtom just misslyckats upprepade gånger med att visa den.

Men jag har ändå ingen känsla av att detta är hela förklaringen. Jag tycker att hästen gör rätt lite för ofta och på lite för hög nivå för att detta ska kunna vara förklaringen ensam. Och jag har ingen aning om vad som skulle kunna vara den kompletta förklaringen. För mig känns det här som ridningens mest mysteriösa sida – att hästen verkar veta allt om ridning redan innan ryttaren har hunnit lära den det. Hästen tycks veta hur ryttaren ska sitta i sadeln, hur ryttaren ska inverka på den, och hästen belönar ryttaren omedelbart när ryttaren gör rätt. Det gäller till och med den nästan helt oskolade unghästen.

Jag skulle gärna vilja att vi talade om detta, hur hästen kan veta, att hästen tycks veta. Jag tror att om vi i högre

grad red utifrån inställningen att hästen vet mer än vi, vet mer om ridning än vi, vet mer om oss som ryttare än vad vi vet om hästen som ridhäst, så skulle det hjälpa oss långt i arbetet att lära oss att lyssna till hästen. Riktigt god ridning verkar alltid förutsätta att ryttaren är öppen för hästen och lyssnar till den riktigt noga men för alltför många ryttare ligger det alltför nära till hands att istället överrösta hästen. Jag är dessvärre inget undantag.

RYTTARKÄNSLAN, RYTTARLYCKAN

Jag har redan antytt en hel del funderingar kring ridningens kvalitet och hur man kan veta vad som är rätt eller bra. En del av det handlar om frågan hur väl ryttarterminologin beskriver vad som faktiskt sker, att terminologin kanske inte särskilt väl förmedlar kunskap om vad som sker, men ändå möjliggör för oss att tala om ridningen med förståelse.

Om språket alltså kanske bristfälligt redovisar våra ryttarkunskaper i vissa avseenden, kan man fundera på huruvida känslan säger oss något om rätt och fel, bra och mindre bra, när det gäller ridning.

Jag minns de två första gångerna jag lyckades rida en häst i något slags form, med någon form av om inte samling så bärighet och eftergift. Mjukhet och bjudning, jag minns känslan av hur min och hästens ryggrad och nervsystem kopplades ihop och våra två kroppar blev till en, som det kändes. De här två tillfällena framstår för mig än idag som den bas som min ridning utgår från. Det var då det började, vägen dit var transportsträcka, mot vad visste jag inte förrän jag var framme. Men det gav tveklöst lön för mödan.

gammal jag var, och jag vet inte om de här två lektionerna ägde rum med lång eller kort tid mellan. Jag minns inte om jag efter det första tillfället fick vänta, längta och kämpa för att få uppleva det igen. Men jag minns vilka hästar jag red – ridskolehästar utan kända härstamningar, nu borta sedan länge – och jag minns vilka olika ridbanor lektionerna hölls på vid de båda tillfällena. Jag minns instruktörens beröm. Men det som gjorde djupast intryck var inte berömmet, utan känslan av hästen som bar mig och samtidigt var som en del av mig. Hur hästen lät sig påverkas av min minsta rörelse, och hur jag kände hästens rörelse genom dess kropp, genom min kropp.

För att tänka lite mer kritiskt på det här: vilken samlingsgrad kan det ha handlat om? Hur precis kan min hjälpgivning ha varit? Självklart måste det ha sett ut som ett barn som rider ridlektion på ridskolan, vilket det var, inte som den svävande och samtidigt kraftfulla dans det kändes som. Och jag vet nog ändå att när jag numera upplever samma känsla, så ser det helt annorlunda och betydligt mer övertygande ut. Samtidigt som jag tror att de riktigt skickliga ryttarna upplever samma eller en mycket likartad känsla i sina bästa stunder, vilka i sin tur ser väldigt mycket bättre ut än de bästa stunder jag kan prestera.

Jag har fått lära mig att den här känslan säger att ryttaren gör rätt.

Om det stämmer betyder det att jag gjorde rätt de där gångerna som barn, jag gör rätt nu när jag då och då, svindlande minuter, får uppleva den där känslan igen, och de riktigt framstående ryttarna gör rätt när de har de här upplevelserna. Jag vet inte hur ofta det händer dem. Jag vet att

om jag för en enda minut red som de, skulle jag få den där känslan, men jag tror inte att de har den hela tiden. Eller ens det mesta av tiden.

Om det stämmer att den här känslan säger ryttaren när något är rätt, så betyder det att detta något kan vara rätt på väldigt olika sätt. För jag tror verkligen inte att betraktaren skulle se så stora likheter mellan det jag lyckades göra under de där två lektionerna som barn, och det som en Kyrklund gör när hon får känna så där.

Kan så olika saker som min barnsliga ridning och världselitens vara rätt samtidigt?

Pratar vi ens om samma känsla?

Det som talar för att vi talar om samma känsla är att jag upplever känslan likadan idag när allting tycks stämma, som jag gjorde vid de där ridlektionerna för över trettio år sedan.

Jag undrar så vad de här känslorna kan lära oss. Det vore så spännande att få veta.